

I. Εισαγωγή

Η αρχή *ne bis in idem* καθιερώνεται σε όλες τις σύγχρονες έννομες τάξεις και θεωρείται συστατικό στοιχείο του φιλελεύθερου κράτους δικαίου που σέβεται την ελευθερία και την αξιοπρέπεια των πολιτών¹.

Σύμφωνα με αυτήν, η Πολιτεία δικαιούται άπαξ μόνον να υποβάλει το άτομο στην δοκιμασία της ποινικής διαδικασίας, έστω και αν, μετά την οριστική περάτωσή της, το αποτέλεσμά της θα μπορούσε να αμφισβητηθεί.

Όπως παρατηρούσε ο *Αγγ. Μπουρόπουλος*², «νέα επί τη αυτή πράξει ποινική δίωξις, ου μόνον ήθελεν υποβάλη εις νέαν ταλαιπωρίαν τον δικασθέντα ήδη κατηγορούμενον, όστις άπαξ μόνον οφείλει να δώση λόγον της πράξεώς του, αλλή και το κύρος της Δικαιοσύνης και την επ' αυτήν εμπιστοσύνην των πολιτών ήθελεν ανεπανορθώτως κλονίσει και εκ της εκ τούτου δημιουργουμένης αβεβαιότητας του δικαίου ήθελε διαταράξει την έννομον τάξιν».

Στην ημεδαπή έννομη τάξη η αρχή *ne bis in idem* κατοχυρώνεται στο άρθρο 57 παρ. 1 ΚΠΔ, σύμφωνα το οποίο:

«Αν κάποιος έχει καταδικαστεί αμετάκλητα ή αθωωθεί ή έχει πάψει η ποινική δίωξη εναντίον του, δεν μπορεί να ασκηθεί και πάλι εις βάρος του δίωξη για την ίδια πράξη, ακόμη και αν δοθεί σ' αυτή διαφορετικός χαρακτηρισμός».

1. Βλ. Δ. Σπινέλλη, Υπερ-εθνική ισχύς της αρχής *ne bis in idem*. Προστασία του ατόμου από πολλαπλές διώξεις σε διάφορες χώρες, ΠοινΧρον ΝΔ' 673 επ., *J.L. de la Cuesta*, Les compétences criminelles concurrentes nationales et internationales et le principe 'ne bis in idem' – Rapport Général, RIDP 2002, 675 επ., *M.L. Friedland*, Double Jeopardy, Clarendon Press, Oxford 1969, 4 επ.

2. Το ποινικόν δεδικασμένον (άρθρον 57 Κ.Π.Δ.), ΠοινΧρον ΙΣΤ' 273. Ο Δικαστής *Hugo Black* του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ στην απόφαση *Green v. United States* του έτους 1957 (355 U.S. 184, 187-188) σημείωνε ότι «το Κράτος, με όλα τα μέσα και την εξουσία που διαθέτει, δεν πρέπει να έχει την δυνατότητα να αποπειράται επανειλημμένως να καταδικάσει ένα άτομο για το εικαζόμενο έγκλημα, υποβάλλοντάς το σε δυσκολίες, έξοδα και δοκιμασία και εξαναγκάζοντάς το να ζει σε διαρκή κατάσταση ανησυχίας και ανασφάλειας, παράλληλα δε ενδυναμώνοντας τον κίνδυνο καταδικαστεί αν και είναι αθώο». Βλ. *G.C. Thomas III*, Double Jeopardy. The history, the Law, New York University Press, New York/London 1998, 61 επ., 231 επ. Ο *A.R. Amar*, The Bill of Rights, Yale University Press, New Haven/London 1998, 116, παρατηρεί ότι η απαγόρευση της διπλής δίωξης και τιμωρίας εμποδίζει το κράτος να διεξάγει με τον κατηγορούμενο έναν ασύμμετρο αγώνα, στον οποίο θα ισχύει ο κανόνας: «Κορώνα – κερδίζω, γράμματα – παίζουμε πάλι μέχρι να χάσεις».

Ο ίδιος κανόνας περιέχεται σε διεθνή συμβατικά κείμενα που διακηρύσσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, όπως, επί παραδείγματι, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρο 14 παρ. 7)³, το 7^ο Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (άρθρο 4 παρ. 1)⁴, η Αμερικανική Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (άρθρο 8 παρ. 4)⁵ ή ο Χάρτης του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών (άρθρο XVIII)⁶.

Η αρχή *ne bis in idem* αναγνωρίζεται εξ άλληλου σε περιφερειακές ή διμερείς συμβάσεις με αντικείμενο την έκδοση ή την δικαστική συνδρομή. Στο άρθρον 9ον, για παράδειγμα, της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Εκδόσεως⁷, ορίζεται ότι «δεν παρέχεται έκδοσις, οσάκις το καταζητούμενον άτομον εδικάσθη ήδη οριστικώς υπό των αρμοδίων Αρχών του μέρους παρ' ου ζητείται η έκδοσις, διά την πράξιν ή τας πράξεις δι' ας ζητείται αύτη», ενώ το άρθρο 18 παρ. 1 εδ. ε της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες⁸ επιτρέπει την άρνηση παροχής συνδρομής, οσάκις «το Μέρος στο οποίο απευθύνεται η αίτηση θεωρεί ότι το αιτούμενο μέτρο θα ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή “ne bis in idem”»⁹.

Οι προαναφερόμενες ρυθμίσεις στις συμβάσεις εκδόσεως και δικαστικής συνδρομής είναι προφανές ότι προστατεύουν σε ορισμένη έκταση τα εμπλεκόμενα άτομα, καθ' όσον εμποδίζουν την υποβολή τους σε νέα δίωξη σε κράτος άλλο από εκείνο προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως ή δικαστικής συνδρομής. Η παραδοσιακή σύλληψη εν τούτοις των υπό συζήτηση ρυθμίσεων δεν είναι ατομοκεντρική, δεν έχει δηλαδή έχει ως αφετηρία την προστασία των δικαιωμάτων των εμπλεκόμενων προσώπων, αλλά κρατοκεντρική, προσανατολίζεται δηλαδή προεχόντως στην προστασία της κυριαρχίας των κρατών και στην ρύθμιση των μεταξύ τους σχέσεων, οι οποίες βαρύνονται με ικανή δόση αμοιβαίας δυσπιστίας¹⁰. Στο δισδιάστατο αυτό μοντέλο διακρατικής συνεργασίας,

3. Κυρώθηκε παρ' ημίν με τον Ν. 2462/1997 (βλ. κατωτέρω υπό V).

4. Κυρώθηκε παρ' ημίν με τον Ν. 1705/87 (βλ. κατωτέρω υπό IV).

5. Σε σχέση με τις αθωωτικές αποφάσεις. Η Σύμβαση αυτή υπογράφηκε στο Σαν Χοσέ την 22.11.1969 και ετέθη σε ισχύ την 18.7.1978.

6. Υπογράφηκε στην Μπογκοτά την 30.4.1948 και ετέθη σε ισχύ την 13.12.1951.

7. Κυρώθηκε παρ' ημίν με τον Ν. 4165/1961 (βλ. κατωτέρω υπό III).

8. Υπογράφηκε στο Στρασβούργο την 8.11.1998 και κυρώθηκε παρ' ημίν με τον Ν. 2655/1998. Βλ. σχετικώς Γ. Τριανταφύλλου, Διεθνής δικαστική συνδρομή για την καταπολέμηση του ξέπλυματος: Ο διεθνής καταμερισμός των ενεργειών για την αφαίρεση των εγκληματικών προσόδων, στο: Ένωση Ελλήνων Ποινικολόγων, Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία; Αθήνα 2007, 409 επ.

9. Βλ. και το άρθρο 9 (α) της Διαμερικανικής Συμβάσεως Αμοιβαίας Συνδρομής σε Ποινικές Υποθέσεις, που υπογράφηκε στο Νασάου (Μπαχάμες) την 23.5.1992 και ετέθη σε ισχύ την 14.4.1996, το οποίο προβλέπει όμοιον λόγον αρνήσεως παροχής δικαστικής συνδρομής.

10. Χαρακτηριστική η διατύπωση του *lw. Ζησιάδη*, Ποινική δικονομία, τ. III έκδ. 3^ο,

το άτομο δεν είναι πρωταγωνιστής αλλιά μάλλον αντικείμενο των αποφάσεων των κρατών, που ωφελείται μεν από το πλέγμα των (περισσότερο ή λιγότερο) προστατευτικών της ελευθερίας του διατάξεων του κράτους-αποδέκτη του αιτήματος συνεργασίας, αλλιά δεν αποκτά πλήρες status υποκειμένου των σχετικών διαδικασιών¹¹.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο δίκαιο της εκδόσεως, η αμετάκλητη καταδίκη ή αθώωση του εκζητούμενου συνιστά κλασικόν λόγον αρνήσεως της εκδόσεως του *inter partes*, οσάκις δηλαδή η υπόθεση έχει εκδικαστεί στο κράτος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση εκδόσεως, ενώ η ύπαρξη δεδικασμένου σε τρίτο κράτος δεν συνιστά συνήθως υποχρεωτικό λόγον αρνήσεως της εκδόσεως¹². Το κράτος μάλιστα που απορρίπτει το αίτημα εκδόσεως λόγω της καταδίκης ή της αθώωσης του εκζητούμενου σε τρίτο κράτος, δεν εμποδίζεται να διώξει το ίδιο εκ νέου τον εκζητούμενο, εφ' όσον η νέα δίωξή του επιτρέπεται από την εσωτερική του νομοθεσία.

Αλλιά και σε πολυάριθμες συμβάσεις δικαστικής συνδρομής ρητώς διακηρύσσεται ότι οι διατάξεις τους δεν παρέχουν την νομική βάση για την θεμελίωση δικαιωμάτων των προσώπων τα οποία αφορά η ζητούμενη συνδρομή. Στο άρθρο 1 παρ. 4, για παράδειγμα, της Συμβάσεως αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ της Ελλάδας και των ΗΠΑ¹³ ορίζεται ότι «Η παρούσα Σύμβαση έχει αποκλειστικό σκοπό την αμοιβαία δικαστική συνδρομή μεταξύ των Μερών. Οι διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν παρέχουν το δικαίωμα σε οποιονδήποτε ιδιώτη να λάβει, αποσιωπήσει ή αποκλείσει οποιοδήποτε αποδεικτικό στοιχείο ή να εμποδίσει την εκτέλεση μιας αίτησης».

Στο παραδοσιακό μοντέλο δικαστικής συνεργασίας, η διακρατική ισχύς της αρχής *ne bis in idem*, η αναγνώριση δηλαδή της αλληλοδαπής καταδικαστικής ή αθωωτικής Θεσσαλονίκη 1977, 55: «Διά του θεσμού της εκδόσεως εξυπηρετείται αφ' ενός μεν το συμφέρον του εκζητούντος κράτους, όπως μη μείνι το έγκλημα ατιμώρητον, αφ' ετέρου δε το συμφέρον του εις ο κατέφυγεν ο δράστης κράτους, όπως απαλλοτρία της παρουσίας ατόμου, το οποίον ενδεχομένως να διαταράξη την έννομον αυτού τάξιν».

11. Βλ. *R.J. Currie*, *Human Rights and International Mutual Legal Assistance: Resolving the Tension*, *Criminal Law Forum* 2000, 143 επ., *A.A.H. van Hoek / M.J.J.P. Luchtman*, *Transnational cooperation in criminal matters and the safeguarding of human rights*, *Utrecht Law Review* 2/2005, 4 επ., *J. Vogel*, *Abschaffung der Auslieferung?* *JZ* 2001, 941 επ., και το άρθρο μου "Mutual Assistance in the European Union: A Model for the World?", *International Enforcement Law Reporter* 2002, 370 επ.

12. Βλ. Δ. Χρυσικό, *Η έκδοση ως θεσμός του ποινικού δικαίου. Ανάλυση και ερμηνεία υπό το πρίσμα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, Αθήνα 2003, 72 επ. Το άρθρο 438 εδ. 6 ΚΠΔ αποκλείει την έκδοση οσάκις το δεδικασμένον έχει επέλθει στο εκζητούν ή στο κράτος στο οποίο απευθύνεται η αίτηση ή στο κράτος του τόπου τελείσεως. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της ΕυρΣυμβΕκδ της 15.10.1975 (το οποίο έχει υπογράψει αλλιά δεν έχει κυρώσει η Ελλάδα) προβλέπει υπό προϋποθέσεις ως λόγον αρνήσεως της εκδόσεως το δεδικασμένον σε τρίτο κράτος-μέρος.

13. Ν. 2804/2000. Βλ. γενικότερα *B. Zagaris*, *U.S. International Cooperation Against Transnational Organized Crime*, *RIDP* 1999, 528 επ.

απόφασης ως λόγου που κωλύει την δίωξη και τιμωρία του ατόμου στα λοιπά κράτη, αποτελεί εσωτερική υπόθεση κάθε κράτους, το οποίο αποφασίζει κυριαρχικώς εάν και υπό ποιες προϋποθέσεις δεσμεύεται από τις αποφάσεις των δικαιοδοτικών οργάνων άλλων κρατών¹⁴.

Στο ζήτημα αυτό οι ρυθμίσεις των διαφόρων εννόμων τάξεων εμφανίζουν εντυπωσιακή ποικιλία¹⁵. Ορισμένα κράτη, όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, αρνούνται οποιονδήποτε περιορισμό στην άσκηση της ιδικής τους ποινικής εξουσίας οσάκις έχει προηγηθεί απόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου για την αυτήν πράξη¹⁶. Στον αντίποδα ευρίσκεται η Ολλανδία (άρθρο 68 ολλΓΚ), η οποία αναγνωρίζει σε ευρύτατη έκταση το δεδικασμένον των αποφάσεων αλλοδαπών δικαστηρίων¹⁷.

Η ελληνική νομοθεσία ακολουθεί μέση οδό: Η αλλοδαπή (καταδικαστική ή αθωωτική) δικαστική απόφαση για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή δημιουργεί κώλυμα για την δίωξη της (και) στην Ελλάδα σύμφωνα με το άρθρο 9 παρ. 1 εδ. α ΓΚ, το οποίο ορίζει ότι:

«Η ποινική δίωξη για πράξη που τελέστηκε στην αλλοδαπή αποκλείεται αν ο υπαίτιος δικάστηκε για την πράξη αυτή στην αλλοδαπή και αθώωθηκε ή αν σε περίπτωση που καταδικάστηκε, έχει εκτίσει ολόκληρη την ποινή του»¹⁸.

Για την εφαρμογή αυτού του κανόνα τίθενται δύο προϋποθέσεις: Πρώτον, η επίμαχη πράξη να έχει τελεσθεί στην αλλοδαπή, αφού αν η πράξη τελέσθηκε στην ημεδαπή είναι δυνατή η εκ νέου ποινική δίωξη του δράστη και στην Ελλάδα κατ' εφαρμογήν της αρχής της εδαφικότητας (άρθρο 5 ΓΚ)· και δεύτερον, σύμφωνα με την ρητή εξαίρεση του άρθρου 9 παρ. 2 ΓΚ, να μην πρόκειται για πράξεις οι οποίες περιέχονται στον κατάλογο του άρθρου 8 ΓΚ, επί των οποίων εφαρμόζονται οι ελληνικοί ποινικοί νόμοι, σύμφωνα με τις αρχές της προστασίας των κρατικών συμφερόντων (εδ. α έως ε) ή της παγκόσμιας δικαιοσύνης (εδ. ζ έως ια). Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η ποινή που εκτίθηκε στην αλλοδαπή αφαιρείται, κατ' εφαρμογήν της αρχής του συνυπολογισμού (ΓΚ 10), από την ποινή που επιβάλλουν τα ελληνικά δικαστήρια¹⁹.

Ο περιορισμός της διακρατικής ισχύος του κανόνα *ne bis in idem* επί τη βάση των αρχών της εδαφικότητας και της προστασίας των κρατικών συμφερόντων έχει δικαιο-

14. Βλ. *U. Neumann*, Η αρχή της παγκόσμιας δικαιοσύνης σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινότητα δικαίου, στο: Ιω. Μανωλεδάκης / C. Prittitz (επιμ.), Διεθνοποίηση του ποινικού δικαίου, Θεσσαλονίκη 2003, 3 επ.

15. Βλ. *J.L. de la Cuesta* όπ.π. (υποσημ. 1), 681 επ.

16. Βλ. κατωτέρω υπό V 7.3.

17. Βλ. *P. Baauw*, *Ne Bis In Idem*, in: B. Swart / A. Klip (eds), *International Criminal Law in the Netherlands*, iuscrim, Freiburg i.Br., 1997, 76 επ., και κατωτέρω υπό II 1.4.1. και V 7.3.

18. Βλ. *Χρ. Μιλωνόπουλο*, στο: ΣυστΕρμΓΚ, Αθήνα 2005, υπό το άρθρο 9, *Ευ. Βασιλακάκη*, Το αλλοδαπό δίκαιο στην ποινική δίκη, Θεσσαλονίκη, 1999, 168 επ.

19. Βλ. *Χρ. Μιλωνόπουλο*, Διεθνές ποινικό δίκαιο, έκδ. 2^η Αθήνα 1993, 301 επ.

λογητική βάση²⁰, αν και δεν φαίνεται πάντοτε αναγκαίος μεταξύ κρατών των οποίων η δικαιοδοτική λειτουργία στηρίζεται στις αυτές θεμελιώδεις αρχές.

Τούτο δεν ισχύει όμως για τον περιορισμό της διεθνούς εμπέδωσης της αρχής *ne bis in idem* επί τη βάσει της αρχής της παγκόσμιας δικαιοσύνης, αφού σκοπός της τελευταίας αυτής είναι η κάλυψη κενών, τα οποία θα οδηγούσαν στην ατιμωρησία του δράστη του εγκλήματος που προσβάλλει οικουμενικά έννομα αγαθά, και όχι η πολλαπλή τιμωρία του από περισσότερα κράτη.

Υπό την έννοια αυτήν, θα ανέμενε κανείς ότι η εγκαθίδρυση της ποινικής εξουσίας των κρατών –συνήθως επί τη βάσει διεθνών συμβάσεων– σε σχέση με εγκλήματα, για τα οποία άλλως δεν θα είχαν ενδεχομένως ποινική εξουσία, θα συνοδευόταν από την ρητή αναγνώριση της διακρατικής ισχύος του κανόνα *ne bis in idem*, ώστε η άσκηση της ποινικής εξουσίας ενός από τα συμβαλλόμενα κράτη να αποστραφεί τα λοιπά από το δικαίωμα να ασκήσουν (παραλλήλως ή διαδοχικώς) την δική τους. Τούτο θα αποτελούσε το αναγκαίο λειτουργικό αντιστάθμισμα υπέρ των ατόμων στο διαμορφούμενο περιβάλλον της οικουμενικής δίωξης των εγκλημάτων²¹.

Εν τούτοις, η προσδοκία αυτή διαψεύστηκε. Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μια πρωτοφανής γιγάντωση της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας των κρατών –πολύ πέραν του σκληρού πυρήνα των εγκλημάτων κατά του ανθρωπίνου γένους– σε σχέση με όλες τις μορφές εγκληματικότητας που θεωρούνται γενικώς επικίνδυνες (οργανωμένη εγκληματικότητα, διακίνηση ναρκωτικών, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, διαφθορά, τρομοκρατία κ.ά.).

Ιδίως η μονοδιάστατη ανάδειξη της «διεθνούς ασφάλειας» ως «νέου» κορυφαίου οικουμενικού εννόμου αγαθού²² έχει οδηγήσει στην εξύφανση ενός *παγκόσμιου διωκτικού ιστού*, με στόχο την εξαφάνιση των «εθνικών παραδείσων» και την παγίδευση των δραστών απανταχού της Γης. Η για τον σκοπόν αυτόν εγκαθίδρυση συρρέουσας ποινικής εξουσίας των εντατικώς συνεργαζομένων κρατών χωρίς την παράλληλη ρητή αναγνώριση της διακρατικής ισχύος του κανόνα *ne bis in idem*, σε συνδυασμό με την αυξανόμενη κινητικότητα των προσώπων, μεγεθύνει δραματικά τον κίνδυνο πολλαπλής δίωξης και τιμωρίας τους για την αυτήν πράξη.

Έναντι αυτής της οικουμενικής διωκτικής οπτικής των κρατών, αναπτύσσονται σημαντικές πρωτοβουλίες που κατατείνουν στην ρητή καθιέρωση της υποχρεωτικής ισχύος

20. Βλ. *Χρ. Μυλωνόπουλο*, Αθήνα, Αποφάσεις ποινική απόφαση και “*ne bis in idem*”, ΠοινΧρον ΜΣΤ’ 728 επ.

21. Βλ. *U. Neumann*, όπ.π. (υποσημ.14), και το *άρθρο μου* “*Ne bis in idem in a European Context*”, *International Enforcement Law Reporter* 2002, 816 επ.

22. *Ιω. Γιαννίδης*, Η νέα νομιμοποίηση του Ποινικού Δικαίου και το τέλος της κλασικής δογματικής, ΠοινΧρον ΝΖ’ 771 επ. Βλ. και *Ν. Λίβο*, Το πρόβλημα της ασφάλειας και η ασφάλεια ως πρόβλημα: Το παράδειγμα του ποινικού δικαίου, στον Τιμ. Τόμο Ιω. Μανωλεδάκη Ι, Θεσσαλονίκη 2005, 201 επ., *Ιω. Μανωλεδάκη*, Ποινικό δίκαιο – Διαρκείς επιρροές και διατήρηση του χαρακτήρα του, ΠοινΔικ 2007, 1311-1314.

του κανόνα *ne bis in idem* μεταξύ των κρατών ως συνέπεια της αναγνώρισεως του δικαιώματος του προσώπου να δικάζεται μόνον άπαξ ως *θεμελιώδους δικαιώματος* του «πολίτη του κόσμου» σε μια διεθνή κοινότητα που (θα) αποτελεί «χώρο αρτίωσης του ατόμου και πεδίο ανάπτυξης της προσωπικότητας χωρίς καμία εξαίρεση και αποκλεισμό»²³.

Η πλέον προωθημένη ρύθμιση σε σχέση με την διακρατική ισχύ της αρχής *ne bis in idem* θεωρείται σήμερα το άρθρο 54 της Σύμβασης για την Εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν²⁴, το οποίο ορίζει ότι η αμετάκλητη εκδίκαση μιας αξιόποινης της πράξης σε ένα από τα (είκοσι επτά) κράτη-μέρη που συγκροτούν τον ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο Σένγκεν, εμποδίζει την δίωξη και τιμωρία του προσώπου στα λοιπά κράτη-μέρη.

Τα σχετικά ζητήματα εξετάζονται στο πρώτο, μετά την εισαγωγή, κεφάλαιο του βιβλίου (υπό II) με σημείο αναφοράς την νομολογία των δικαστηρίων των κρατών-μερών και, ιδίως, του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ). Με την απόφαση-ορόσημο στις υποθέσεις *Gözütok* και *Brügge* της 11.2.2003²⁵ και τις σημαντικές όμοιες που ακολούθησαν στις υποθέσεις *Van Esbroeck*, *Gasparini* και *Kretzinger*²⁶, το ΔΕΚ αξιοποίησε την νεοπαγή δικαιοδοσία του στον τρίτο πυλώνα της ενωσιακής έννομης τάξεως για να προωθήσει με αποφασιστικότητα τον στόχο της δημιουργίας του ενιαίου χώρου «ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης» ως χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας των ευρωπαίων πολιτών χωρίς την δαμόκλειο σπάθη της πολίτηλης δίωξης και τιμωρίας για την αυτήν πράξη.

Ακολουθεί (υπό III) η ανάλυση των ερμηνευτικών ζητημάτων που θέτουν οι σχετικές με την αρχή *ne bis in idem* ρυθμίσεις του Ν. 3251/2004, με τον οποίον εισήχθη στην χώρα μας ο ριζοσπαστικός θεσμός του ευρωπαϊκού εντάλματος συλληψης.

Το επόμενο κεφάλαιο (IV) είναι αφιερωμένο στο άρθρο 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ και την νομολογιακή επεξεργασία του από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Ο κανόνας *ne bis in idem* που διατυπώνεται στο άρθρο 14 παρ. 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, αποτελεί αντικείμενο του κεφαλαίου που ακολουθεί (V). Η πλούσια επιστημονική συζήτηση που αναπτύχθηκε στην χώρα μας περί το άρθρο 14 παρ. 7 ΔΣΑΠΔ, αντανakλάται στην νομολογιακή αμφιταλάντευση σε σχέση με την διακρατική εφαρμογή της υπό συζήτηση διατάξεως, που οδήγησε στην έκδοση της υπ' αριθμ. 7/2002 αποφάσεως της Ολομελείας του Αρείου Πάγου²⁷.

Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου (VI) εξετάζονται οι σημαντικές πρωτοβουλίες

23. Χρ. Αργυρόπουλος, Η ιστορική εξέλιξη της ΕΣΔΑ στην Ελλάδα, στο: Ένωση Ελλήνων Ποινολόγων, Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Πενήντα χρόνια εφαρμογής), Αθήνα 2004, 52.

24. Κυρώθηκε παρ' ημών με τον Ν. 2514/1997 (βλ. κατωτέρω υπό II).

25. Βλ. κατωτέρω υπό II 1.4.1.

26. Βλ. κατωτέρω υπό 2.1., 1.4.4. και 2.4. αντιστοίχως.

27. ΠοινΧρον ΝΒ' 704 = ΠΛογ 2002, 464 επ. με αυτότη παρατηρήσεις Δ. Κιούπη (465-468).

που αναπτύσσονται εσχάτως στην Ευρωπαϊκή Ένωση και διεθνώς με στόχο την βιώσιμη διαχείριση των περιπτώσεων συρροής της ποινικής εξουσίας περισσότερων κρατών σε συνδυασμό προς την αρχή ne bis in idem.

Σε όλα τα κεφάλαια του βιβλίου καταβάλλεται προσπάθεια να αναδειχθούν τα σημεία επαφής των διαφορετικών επιπέδων στα οποία εκτυλίσσεται η νομοθετική δράση και η νομολογιακή επεξεργασία της αρχής ne bis in idem και να συσχετιστούν αυτά με την ημεδαπή νομοθεσία και νομολογία. Στόχος αυτής της προσπάθειας είναι η χάραξη κατευθυντηρίων γραμμών εν είδει προπλάσματος μιας μελλοντικής ευρωπαϊκής ή οικουμενικής ρύθμισης της αρχής ne bis in idem ως θεμελιώδους αιτήματος δικαιοσύνης και πολιτικής ηθικής.

II. Η διακρατική ισχύς της αρχής *ne bis in idem* στον χώρο Σένγκεν (άρθρο 54 της Συμβάσεως περί Εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν)

Το άρθρο 54 της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν (της 14.6.1985) μεταξύ των Κυβερνήσεων των Κρατών της Οικονομικής Ένωσης Benelux, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Γαλλικής Δημοκρατίας σχετικά με την σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα της 19.6.1990 (ΣΕΣΣ)²⁸ καθιερώνει την διακρατική ισχύ της αρχής *ne bis in idem* μεταξύ των κρατών που συγκροτούν τον χώρο Σένγκεν.

Το κείμενο του άρθρου έχει ως εξής:

«Όποιος δικάσθηκε τελεσίδικα από ένα Συμβαλλόμενο Μέρος δεν μπορεί να διωχθεί από ένα άλλο Συμβαλλόμενο Μέρος για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, υπό τον όρο όμως ότι, σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή έχει εκτιθεί ή εκτίεται ή δεν μπορεί πλέον να εκτιθεί σύμφωνα με τους νόμους του Συμβαλλόμενου Μέρους που επέβαλε την καταδίκη»²⁹.

Η Σύμβαση για την Εφαρμογή της Συμφωνίας Σένγκεν, όπως και το λοιπό «κεκτημένον Σένγκεν», ήτοι τα Πρωτόκολλα και οι Συμφωνίες Προσχώρησης των κρατών και το παράγωγο δίκαιο Σένγκεν, ενσωματώθηκε στο νομικό και θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Πρωτόκολλο αριθμ. 2 στην Συνθήκη του Άμστερνταμ (2.10.1997)³⁰.

Το άρθρο 54 ΣΕΣΣ αποτελεί την προσωρινή κατάληξη των προσπαθειών για την αναγνώριση της διακρατικής ισχύος της αρχής *ne bis in idem* στον ευρωπαϊκό χώρο που χρονολογούνται από τα τέλη της δεκαετίας του '60.

28. Η Σύμβαση αυτή, καθώς και τα Πρωτόκολλα και οι Συμφωνίες Προσχώρησης κυρώθηκαν παρ' ημίν με τον Ν. 2514/1997 (ΦΕΚ Α'140/27.6.1997). Βλ. το κείμενο στον *Θ. Σάμιο* (επιμ.), Διεθνή και Ευρωπαϊκά Κείμενα Ποινικού Δικαίου, τ. Ι Διεθνείς Συμβάσεις, Αθήνα 2004, 631 επ. (Οι παραπομπές στον τόμο αυτόν θα γίνονται εφεξής με την συντομογραφία «Κείμενα Ι»).

29. Το «τελεσίδικα» του ελληνικού κειμένου πρέπει να νοηθεί ως «αμετάκλητα» (*Δ. Κιούπης*, Το ευρωπαϊκό δεδικασμένο κατά το άρθρο 54 της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας Σένγκεν, στον Τιμ. Τόμο Ν. Ανδρουλάκη [επιμ. Α. Καρρά / Ν. Κουράκη / Χρ. Μυθωνόπουλου / Λ. Κοτσαλή / Ιω. Γιαννίδη], 2003, 912 υποσημ. 13). Στο πρωτότυπο γερμανικό και γαλλικό κείμενο χρησιμοποιούνται οι όροι "*rechtskräftig verurteilt*" και "*définitivement jugée*" αντιστοίχως.

30. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ κυρώθηκε παρ' ημίν με τον Ν. 2691/1999. Βλ. *Δ. Λέντζη*, Η ενσωμάτωση του κεκτημένου Σένγκεν στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Μια πρώτη αποτίμηση, *Επιστημ.Επετηρ.ΔΣΘ* 23 (2002), 101 επ.

Ως πρόδρομος των σχετικών ρυθμίσεων μπορεί να θεωρηθεί το άρθρο 13 της Σύμβασης Διοικητικής και Δικαστικής Συνδρομής των χωρών της Οικονομικής Ένωσης Benelux (Βελγίου, Ολλανδίας και Λουξεμβούργου) της 29.4.1969. Το άρθρο αυτό όριζε ότι «όποιος αθώωθηκε σε ένα κράτος ή καταδικάστηκε και εξέτισε την ποινή του ή απηλλήλαγ από την εκτέλεσή της ή η ποινή του παρεγράφη, δεν επιτρέπεται να διωχθεί για την αυτήν πράξη σε άλλο κράτος».

Στο πλαίσιο εξ άλλου του Συμβουλίου της Ευρώπης άνοιξαν προς υπογραφή στην αρχή της δεκαετίας του '70 δύο σημαντικές συμβάσεις: αφ' ενός μεν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Διεθνή Ισχύ των Ποινικών Αποφάσεων (Χάγη 28.5.1970), αφ' ετέρου δε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Μεταφορά των Ποινικών Διαδικασιών (Στρασβούργο 15.5.1972)³¹.

Στο άρθρο 53 παρ. 1 της πρώτης και στο ομοίου περιεχομένου άρθρο 35 παρ. 1 της δεύτερης από τις εν λόγω συμβάσεις θεσπίζεται η απαγόρευση της νέας δίωξης ή τιμωρίας του προσώπου, το οποίο αθώωθηκε ή καταδικάστηκε σε ένα κράτος-μέρος, σε άλλο κράτος-μέρος, εφ' όσον, στην περίπτωση καταδίκης, η ποινή εκτίθηκε ή εκτίεται ή αυτή αφέθηκε με χάρη ή αμνηστία ή παρεγράφη ή το δικαστήριο που το καταδίκασε αποφάσισε να μην επιβάλλει ποινή³².

Οι προαναφερόμενες συμβάσεις προσέκρουσαν στην δυσπιστία των κρατών της Ευρώπης, με αποτέλεσμα ο ρυθμός υπογραφής, κυρώσεως και θέσεως σε ισχύ των ιδίων να είναι εξαιρετικά βραδύς. Αρκεί να αναφερθεί ότι μέχρι σήμερα η πρώτη από τις ανωτέρω συμβάσεις έχει τεθεί σε ισχύ σε δεκαοκτώ και η δεύτερη σε είκοσι δύο κράτη, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβάνονται ισχυρά κράτη όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Μ. Βρετανία, ενώ η Ελλάδα τις έχει υπογράψει (27.8.1979) αλλά δεν τις έχει κυρώσει.

Παράλληλες πρωτοβουλίες υπήρξαν στους κόλπους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με αφετηρία την υπόθεση του Ιταλού *Cosimo Barletta*. Ο Barletta είχε καταδικαστεί το 1974 για ανθρωποκτονία στην Γερμανία και αφού εξέτισε εκεί την ποινή του, επέστρεψε στην Ιταλία, όπου διώχθηκε και καταδικάστηκε για δεύτερη φορά για την αυτήν πράξη. Η υπόθεσή του προκάλεσε το ενδιαφέρον της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης³³.

Η Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, προς την οποία

31. ETS 70 και ETS 73 αντιστοίως (βλ. σχετικώς *J. Pradel / G. Corstens*, *Droit pénal européen*, 2e édition, Dalloz, Paris 2002, 59 επ.).

32. Στις παρ. 2 και 3 των αυτών άρθρων προβλέπονται περιορισμοί οσάκις η πράξη στρέφεται εναντίον αρχής, φορέα ή αξιωματούχου του δευτέρου κράτους ή (θεωρείται ότι) τελέστηκε στο έδαφός του. Για τις τελευταίες αυτές περιπτώσεις προβλέπεται στα άρθρα 54 και 36 αντιστοίως ότι η ποινή που εκτίθηκε στο πρώτο κράτος συνυπολογίζεται στην ποινή που επιβάλλεται στο δεύτερο (αρχή του συνυπολογισμού). Βλ. *X. Παπαχαρλάμπος*, Η αρχή "ne bis in idem", η Συμφωνία Schengen και τα άρθρα 8 και 9 ΠΚ, *ΠοινΔικ* 1999, 854.

33. Βλ. *M. Pisani*, *Le principe ne bis in idem au niveau international et la procédure pénale italienne*, *RIDP* 73 (2002), 1023 επ.